

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 3. decembra 1890.

Obseg: Kako trgati in vlagati sadje v zaboje. — Petero poglavitnih reči, ki so potrebne novemu vrtu. — Močena jabolka. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kako trgati in vlagati sadje v zaboje.

Sadjarji pogosto tožijo, da ne morejo svojega sadja spraviti v denar. Vsled tega zanemarjajo sadjarstvo, manj vredne sorte pa kar po slepi ceni prodajajo, o posebno dobrih letinah jim celo brezkoristno strohne. Zviti trgovci pa to porabijo sebi v dobiček. Oni kupijo sadje od sadjarja ter mu plačajo, kolikor se jim zdi, občinstvu pa to nič ne hasni, ker ceno potem določujejo tržci, kakor sami hočejo. Bi li ne dalo se tukaj pomagati? Mislimo, da se da pomagati. Dobra roba ima sebi primerno ceno; vendar ne smemo čakati, da jej nastavi ceno tržec, marveč sadjarji sami se morajo potruditi, da pridejo s kupci v dotiko. Kmalu se bodo prepričali, da je možno dobiti vrlih cen dobri robi. Naj posnemajo sadjarje ob Renu, na Avstrijskem itd., ki pošiljajo sadje v zabojčkih po pošti na ogled.

Ako pa naši sadjarji želijo dobre cene, morajo zavedati se tudi svoje dolžnosti; dolžni so namreč sadje brez vsake hibe dopošiljati. V tem oziru so dolžni 1.) razumno ravnati pri izbiranju sadja, 2.) pri shranjevanji in 3.) pri vlaganju v zaboje, katere potem odpošljejo.

Pri nas navadno drevesa otresejo, sadje pa pomečejo ne voz, da ga doma v kleti nakopičijo. Tako ravnati je silno napačno. Kar se ni skvarilo uže na drevesi, skvari se v kleti. Ljudje se pa potem jezijo, da jim tržci obetajo slabe cene, ker je sadje mnogovrstno oškodovano.

Sadje hoče, da ga varujemo in opazno z njim ravnamo, kakor z jajcem. Razumen sadjar toraj ne bode dreves otresaval, marveč utrgal bode vsak sad posebe ter ga varčno položil v košano, katera je s prtom pokrita. Kadar je polna, položi se sleharni sad varčno na

voz na slamo; kadar je ena plast polna, pokrije se s slamo, na katero se polaga druga plast sadežev in tako dalje. Na gornjo plast, pokrito seveda zopet s slamo, denejo se deske, ki se trdno privežejo k vozu, da sadeži ne drgnejo drug drugega. Ko je voz domov pripeljan, odbrati je jabolka previdno, in sicer zelo nepokvarjena vkupe, na dalje malo skvarjena in naposled hudo oškodovana vkupe. Prva se posebe odpošljejo in posamezna prodajajo, druga pojedó doma, tretja prodado za tolčenec, ako doma ne delajo tolkle. Vsled tolike marljivosti so nekatere okolice zaslovele daleč po sveti, na pr. okolica mesta Bozen na Tirolskem. Vendar to ni še zadosti. Treba tudi o pravem času sadu iti pobirat. Jagodičast sad treba pobrati, kadar je popolnoma dozorel, drugače je pri koščičastem in peškatem sadju, to dozoreva tudi pozneje po shrambah. Kdor hoče koščičast sad na prodaj pelati, ne sme čakati, da mu na drevesu popolnoma dozori, ampak mora ga poprej obrati, sicer bi na mesto, kamor je namenjen, došel že ves po kvarjen. To znajo ogrski kmetovalci prav dobro ter se ravnajo tako, kedar pošiljajo slive v severno Nemčijo, takisto delajo kmetovalci v Torinskem gozdu, kateri svoje sadje pošiljajo sveže v Holandijo, na Švedsko in Angleško. Sadje obirajo, kedar začne barvo dobivati, dobro vedoč, da bode dozorelo, kedar pride na določeno mu mesto. Pri peškatem sadju moramo razločevati polletnji sad od zimskega sadu. Prvega je treba kolikor mogoče rano obrati, ako hočemo, da ostane poraben in trpežen; dozoreli strati se kmalu. Zimski sad pa naj ostaja kar mogoče dolgo na drevesu.

Kar se dostaje shranjevanja, vemo, da še celo žlahten sad hranijo po kletih. Toda ravno kleti sodijo najmanj za shrambo žlahtnemu namiznem sadju. Zatoraj shranjujejo sedaj žlahtni sad, koder ga prideljujejo veliko

za prodaj po suhih, nezmraznih izbah in dvoranuh. Vsaka klet daje sadju neprijeten duh.

Tudi zastran vlaganja v zaboje nahajamo še mnogo pomankljivega. Po sadnih trgih velikih mest zapazimo pogosto veliko sodov, natlačenih z jabolki. Ljudje so jih nametali v sod, zavečili ga in zabili. Nasledke takšnega napačnega ravnanja vidimo, kedar sod odpremo; polovica sadja je skvarjena; za slabo sadje pa ni kupcev, ko bi jabolka Bog vedi kako po ceni ponujali. Tirolski sadni tržci dajejo pa lep vzgled. Kar je namiznega sadja, ovijejo sleharno jabolko, vsako hruško prav opazno v svilnat papir — Seidenpapier. Tako ovitih jabolk vložijo po 50, 100 ali 250 vkup v posebne zaboje na trdno, da jih nič ne pregane. Cenejše sadeže vlagajo tudi v sode, ki so pa za četrtingo manjši od naših.

Petero poglavitnih reči, ki so potrebne novemu vrtu.

Vrte si napravljajo dandanes ljudske šole posebno zato, da se šolska mladina v njih drevesnicah uči sadjereje. Vrte pa imajo ljudje sploh prav radi; to se vidi po tem, da marsikdo peščico svoje zemlje za to obrne, da si napravi vrtec. Ali vsakdo ne gleda na to, ali je tudi kraj, kjer ga naredi, vrtnarstvu ugoden.

Pet poglavitnih reči je, ki so neobhodno potrebne, ako hočeš, da se ti dobro izponaša vrtec, in to so: zrak, svetloba, toplota, voda in varnost.

Izpregovorimo o vsaki besedici.

Zrak, to je dober zrak je prvi pogoj rastlinskemu življenju. Kakor človek brez dobrega (čistega) zraka in če se stanovališča njegova vsak dan ne prezračijo, začne hirati in bolehati, tako se godi tudi vrtnim rastlinam, ako so v slabem ali pa v zaprtem (zaduhlem) zraku. Blizu gnojišč, med hlevi, za visokimi zidovi ne delaj vrtov. Ako ima vrt tvoj tako lego, pa ti drevesa in druga zelišča ne rastejo veselo, iskal bodeš drugih vzrokov, ki so jim škodljivi, a tega ne veš, da pomankanje čistega zraka je prva ovira veseli in zdravi rasti.

Svetloba pa je tudi potrebna, pa ne samo cvetlicam, temuč tudi drevju. Ali tu ne mislimo popolne teme, ampak tiste zapreke, ki delajo, da je vrt tvoj v senci. Senca je sicer povsod, tiste sence pa, ki se spreminja po dnevi, ne mislimo, ampak bojimo se tiste sence, katera je skoro celi dan na našem vrtu. Navaden pregovor veli: „senca mori“, to je, senca zatira in kvari rastlino, ki stoji v senci.

Da vrt potrebuje dosti in pripravne vode, tega menda ni treba šele dokazovati. Brez vlage trpijo rastline žejo; njih žeja je suša suša pa tudi, kakor senca, mori rast. So letine, v katerih ni treba veliko priliti; so pa tudi take, da nebo ne priliva, kolikor je treba, — tedaj mora pomagati človek. Treba toraj, da je na vrtu

vodnjak, kapnik ali da kak potok ni daleč od njega. Čas je kapital vsakemu človeku; kjer ni vode blizu, rado se zanemarja prilivanje.

Brez toplote ni življenja v rastlini. Brez toplote vse otrpne. Najbolj naravno in najcenejšo toploto daje nam solnce. Solnce ima s svetlobo in toploto svojo toliko moči do rastlinstva in živalstva, da je vse mrtvo ondi, kjer ni solnca. Ako imaš cvetlice v loncih, lahko jih prenašaš sem ter tja, da jim je svetlo in toplo; a druga je z vrtoom, njega ne moreš prestavljati, toraj glej, kadar nov vrt napravljaš, da ga narediš na prisojnem kraju.

Naposled še priporočamo varnost. Če je vrt blizu hiše, dobro! Sicer je pa ograja potrebna, pa tudi še varuha potrebuje vrt, kadar so pridelki v nevarnosti, da jih ne ukrade tat; pa tudi zavoljo živine je treba vrtu meje.

Močena jabolka.

Močenje jabolk v Avstriji menda ni znano, pač pa je v Rusiji jako razširjeno. Vsako trdo in kislo jesensko ali ozimno jabolko se da porabiti v to. Močijo se jabolka tako le: Na dvajset litrov vode jemlje se pol kozarca soli; voda naj dobro zavre in se potem ohladi. Vsako jabolko posebej treba je dobro obrisati s čisto, suho cunjjo in naložiti jabolko v sodček do vrha; potem pa naliti na nja gori omenjene slane vode toliko, da so pod vodo; vrhu njih naj se položi dno, in na dno kamen, ki bi jih tiščal v vodi. Sodček se postavi v ledenico, kadar pa začne prihajati mraz, v hladno klet. Drugi devajo v vodo, adar vre, še funt rženega sladu (Malz) ali pa pšenične moke, kar daje jabolkom sčasoma bolj kisel okus; ali pa nekoliko sladkorja ali medu, če hote bolj sladkih; pridevajo še nekateri estragona, janeža, muskata i. t. d. Močena jabolka drže se skoraj celo leto in nazadnje delajo se prozračna, kakor da so iz stekla. Dobra so s pečenko, ali jako okusna so tudi brez nje. Nekateri imajo rajši močena, nego sveža. Kdor nima shrambe, kjer bi sadje ne gnilo, naj poskusi močiti. Ravno tako se močijo tudi pozne in trde jesenske hruške.

H—k.

Razne reči.

* Turščica zobanje za konje. Pariška družba za vožnjo z omnibusi, ki ima nad 10.000 konj, pričela je uže l. 1874. poskušati krmiti jih s turščico. Konji so dobivali, kadar so se počasi te krme navadili, na dan po 3 $\frac{1}{2}$ g turščice, 5 $\frac{1}{2}$ g ovsa ter nekaj sena in slame in 1 $\frac{1}{2}$ g otrobov ali pa korenja. Ob tej krmi bili so konji prav dobro rejeni in so še nekoliko več delali nego poprej. Družba je zaradi tega, ker je nekaj ovsa nadomestila s turščico, prihranila pri vsakem konji na leto 48 frankov. Po izkušnjah imenovane družbe je najbolje